

HANDELINGEN

TIJDSCHRIFT VOOR PRAKTISCHE THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAP

Verwaterd geloof – *geloven als water* Religiositeit in Nederland

EDITIEREDACTIE | MONIQUE VAN DIJK-GROENEBOER

INHOUD

- 3 **Verwaterd geloof – geloven als water**
MONIQUE VAN DIJK-GROENEBOER
- 9 **Levensbeschouwing in viervoud**
JOEP DE HART
- 19 **Veranderingen in katholiek Nederland**
Kwetsbaarheid en belang van instituties
ERIK SENGERS
- 27 **Het veelkleurige palet van meervoudige
religiositeit in Nederland**
JOANTINE BERGHUIJS
- 41 **Geloven als levend water**
HELEEN RANSIJN
- 51 **‘Youth ministry’: praktijken van hoop?!**
RONELLE SONNENBERG
- 59 **Is nieuwe spiritualiteit eigenlijk wel zo nieuw?**
MAARTEN MEESTER
- 69 **‘Belangrijk dat er luikjes opengaan’**
Interview met hoogleraar Saskia Lavrijsen
TOM LORMANS
- 74 **Je laven aan een rijke diversiteit**
MONIQUE VAN DIJK-GROENEBOER

EN VERDER:	Aan de lezer	1
	In beeld	38
	Tips bij het thema	49/68
	De promotie	77
	Actueel	80

JAARGANG 46 | 2019 | 3 • WWW.HANDELINGEN.COM

Handelingen levert een waardevolle bijdrage aan het professionele handelen van pastores, geestelijk verzorgers en andere betrokken academici, die de reflectie op de religieuze en levensbeschouwelijke aspecten van hun eigen beroepspraktijk willen verdiepen. *Handelingen* wil enthousiaste professionals een inhoudelijke oriëntatie bieden voor hun omgang met kerkliden, cliënten of personeel op terreinen van geloof, spiritualiteit, zingeving, levensoriëntatie en gemeenschapsvorming.

Redactie

Dr. Jorge Castillo Guerra, prof.dr. Monique van Dijk-Groeneboer, drs. Harry Harmsen (webredacteur), drs. Theo van Leeuwen, Tom Lormans MA, dr. Eric Luijten, dr. Erica Meijers, drs. René Rosmolen (beeldredacteur), dr. Hans Schaeffer, prof.dr. Hans Schilderman (hoofdredacteur), dr. Ciska Stark, dr. Theo van der Zee

Redactiesecretariaat

Francisca Folkertsma-Huizer MA
Dick Ketstraat 79
6717 NZ Ede T 0318 701054
redactiesecretariaat@handelingen.com

Eindredactie

Marieke van der Giessen-van Velzen | Redactie.AMG

Vormgeving

Frank de Wit (Zwolle)

Foto's en illustraties

Iconenserie binnenwerk en voorzijde omslag:
Anke en Arie Voorwinden-Duurkoop
Fotocollage achterzijde omslag: René Rosmolen

Uitgave, administratie en advertentie-exploitatie

KokBoekencentrum
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
T 088 700 2780 (9.00-12.00 uur)
E handelingen@kokboekencentrum.nl

Abonnementen

Handelingen verschijnt viermaal per jaar. De jaargang loopt parallel met het kalenderjaar. De prijs van een jaarabonnement bij automatische incasso (voor een factuur betaalt u €1,- toeslag) bedraagt in Nederland €50,45; studentenabonnement € 27,00 (na inzending fotokopie collegekaart; abonnement buitenland € 65,00. Los nummer € 16,00 (excl. € 1,50 porto), te bestellen via www.handelingen.com. Een proefabonnement voor 2 nummers kost € 19,50. Een abonnement kan elk gewenst moment ingaan. Na het eerste jaar wordt het abonnement automatisch omgezet in een abonnement voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van drie maanden.

CBB

Dit tijdschrift wordt voor visueel gehandicapten uitgegeven op Daisy-cd-rom en/of in braille, grootletter of via de Elektronische Postbus. Informatie en opgave: Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden Postbus 131, 3850 AC Ermelo T 0341 56 54 77 E klantenservice@cbb.nl

ISSN 0165-5411

© 2019 Uitgeverij KokBoekencentrum, Utrecht, Onderdeel VBK|Media

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

(G)een hemels baldakijn

In de studentenkerk waarin ik nu al ruim dertig jaar actief ben, ben ik getuige geweest van een wisseling van ‘morele generaties’. Toen ik als student die kerk voor het eerst bezocht was ik verbaasd over het vergrijsde publiek: had ik daar wel iets mee? Nu ik zelf vergrijsd ben – een vriend raadde me onlangs met klem aan om daarvoor het woord ‘verzilverd’ te gebruiken – vraag ik me hetzelfde af over de jonge generaties.

Iedere generatie heeft een moreel profiel, dat wil zeggen typerende waarden, normen, gewoonten en ‘communities’. Ook mijn studentenkerk biedt daaroverheen niet langer een hemels baldakijn. Het genre van een kerkdienst wordt door veel jongeren niet meer herkend, en dus komen ze niet. De stijl van een dienst is voor de ene bezoeker ontroerend en prachtig getroffen, maar voor de ander vreemd en misplaatst. Het register werkt af en toe nog, wanneer bij ingrijpende gebeurtenissen solidariteit en transcendentie gevierd worden, al hebben kerken daar al lang geen patent meer op.

In dit nummer van *Handelingen* gebruikt Joep de Hart een treffende metafoor voor het kerkelijk beleefd geloof: ‘De kerken (zitten) als het ware bevroren onder het ijs: goed zichtbaar maar er zit geen enkele beweging in.’ Het is een ijzingwekkend beeld, althans voor de generaties die hun geloof steeds kerkelijk beleefden en in toenemende mate niet alleen hun kinderen maar ook leeftijdsgenoten zien afhaken.

Wie een volumeperspectief hanteert en daarbij de focus op Nederland richt, kan inderdaad niet anders dan tot de conclusie komen dat de kerken leeglopen en dat ‘het’ geloof daarmee in razend tempo verdwijnt. Nederland is veranderd van een levensbeschouwelijk verankerde samenleving naar een land van individuele alternatieven: ‘samen op ons eigen’. Nu is dat trouwens wel weer een relatief stabiel kenmerk. We leven in een polderland waarin verschillen van inzichten weliswaar een *sacrosanct* karakter hebben, maar in zo’n benauwde kaasstolp onvermijdelijk tot pragmatische consensus leiden.

Deze uitgave van *Handelingen* brengt dergelijke ontwikkelingen in beeld aan de hand van actueel cijfermateriaal, theologische reflecties en veel literatuurverwijzingen. De onderliggende observatie is dat religie individualiseert, deinstitutionaliseert en in dat proces verandert. Monique van Dijk-Groeneboer heeft de redactie gevoerd over een *special* die als naslagwerkje beslist bewaard moet blijven.

Hans (prof.dr. J.B.A.M.) Schilderman is hoofdredacteur van *Handelingen* en hoogleraar Religie en Zorg aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen.
E h.schilderman@ftr.ru.nl